

социальный институт. Москва, 1998. 432 с. URL: http://inpo.svfu.ru/distant/pluginfile.php/2073/mod_resource/content/1/Гершунский%20Б.С.%20Философия%20образования%2С%201998.pdf (дата звернення: 18.01.2021).

3. Гімаєва Ю.А. Теорія особистості О. М. Леонтьєва. ХДУ ім. Каразіна, Харків. Збірник наукових праць. URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Gimaeva/9.pdf> (дата звернення: 21.01.2021).

4. Вінер Норберт Человек управляющий: Питер, СПб, 2001. URL: http://grachev62.narod.ru/wiener/the_human_use_of_human_beings.html (дата звернення: 11.01.2021).

5. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи. Автореферат дис... канд. пед. наук. Харків, 2003. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/154498> (дата звернення: 12.01.2021).

6. Корчак Я. Как любить ребенка. Варшава, 1920. 74 с. URL: https://uvk-garmoniya.com.ua/images/attachments/yanush_korchak.pdf (дата звернення: 23.01.2021).

7. Право ребенка на уважение. Варшава, 1929. 37 с. URL: <https://www.livelib.ru/book/1002989491-pravo-rebenka-na-uvazhenie-kak-lyubit-rebenka-yanush-korchak>

8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Сайт МГУ им. Ломоносова факультет психологии URL: <http://www.psy.msu.ru/people/leontiev/dsl/index.html>

9. Леонтьев А.Н., Леонтьев Д.А., Соколова Е.Е. Предисловие Леонтьева А.Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Смысл, 2005. – С. 19.

10. Равен Дж. Компетентность в современном исследовании: выявление, развитие и реализация, пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2002. URL: http://www.eduportal44.ru/koigo/dno/P1/DocLib13/Тема_2.2/Джон_Равен_Компетентность%20в%20современом%20обществе.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

11. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений под ред. В.А. Слостенина. Издательский центр «Академия». М. 2013. URL: [http://gra.cfuv.ru/courses/os-ped-mast/Дос/Книги%20в%20формате%20\(pdf\)/Педагогика%20учебное%20пособие%20В.А.%20Слостенин,%20И.Ф.%20Исаев,%20А.И.%20Мищенко,%20Е.Н.%20Шиянов.pdf](http://gra.cfuv.ru/courses/os-ped-mast/Дос/Книги%20в%20формате%20(pdf)/Педагогика%20учебное%20пособие%20В.А.%20Слостенин,%20И.Ф.%20Исаев,%20А.И.%20Мищенко,%20Е.Н.%20Шиянов.pdf) (дата звернення: 11.01.2021).

12. Шишко А. В. Структура педагогічної компетентності викладачів іноземної мови журнал «Педагогічні науки» URL: <http://www.kdu.edu.ua/PUBL/statti/125-2-2016-2.pdf> (дата звернення: 11.01.2021).

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ГУМАННОГО ВІДНОШЕННЯ ДО ЛЮДИНИ

*Кузьмич В.К.
Полтава, Україна*

Як філософська категорія «відношення» розглядається як певні взаємовідношення між елементами певної системи або того чи іншого характеру поведінки, відношення когось з кимось. Перші спроби

схарактеризувати гуманне відношення до людини були здійснені філософами Стародавньої Греції та Риму. Сократ першим із стародавніх філософів звернув увагу на розвиток свого внутрішнього світу через відношення до самого себе, тобто на пізнання самого себе як вірного шляху до виявлення здібностей. Головною метою виховання він вважав звільнення людського інтелекту від негативних зовнішніх впливів і створення гармонійної єдності життєвих потреб і здібностей особистості, стимулом розвитку яких був інтерес до знань, що сприяє практичній діяльності людини [20, 9].

Аристотель розглядав людину як політичну істоту, яка може розкрити власний потенціал лише в державі і зауважував, що «метою виховання є розвиток розумної та вольової сторін душі (вищих сторін)» [2, 14]. Людству, на думку Аристотеля, дається лише зародок здібностей, розвиток яких відбувається через виховання.

Цікавими у контексті дослідження проблеми виховання гуманного відношення до людини є ідеї Платона щодо гуманізації навчання. Педагог, на думку Платона, повинен володіти глибокими знаннями світу ідей, навчати дітей без примусу, граючись [17, 18].

Філософські міркування Демокріта містять ідеї про усвідомлення кожною людиною моральних аспектів поведінки: «Якщо навіть ти наодинці з самим собою, не говори і не роби нічого поганого. Вчися соромитися більше себе, ніж інших» [2, 21].

Значний внесок у розвиток теорії гуманізму внесли погляди римського педагога М. Квінтіліана. На його думку, всі діти від природи талановиті і потрібно лише вказати їм шлях для розвитку здібностей. Квінтіліану належать такі висловлювання: «Покарання – підлість», «Заохочуйте учня похвалами, щоб він радів, коли що-небудь вивчить, щоб заздрих, коли стануть вчити іншого» [2].

Аналіз поглядів античних учених на проблему дослідження дав нам змогу прийти до висновку, що в означений період філософи прагнули продемонструвати вихованцям красу гуманних відношень між людьми. Гуманізація взаємовідношень учасників освітнього процесу сприяла вихованню гуманного відношення до оточуючих.

В Епоху Відродження проблема людини вийшла на новий рівень і ґрунтувалась на принципі людиноцентризму. Ренесансний гуманізм сформувався як широкий ідейно-культурний рух. Погляди мислителів епохи Відродження відображали зв'язок нової культури з античністю. У центрі нової культури знаходилася людина, створена для щастя, любові та свободи. Просвітителі дбали про гуманізацію еліти суспільства, не відходячи від атрибутів античної освіти: перевага надавалася фізичному та естетичному вихованню, володінню грецькою та латинською мовами, знанню літературних пам'яток. Головними педагогічними ідеями гуманістів були: життєвість школи, розвиток самостійності, самодіяльності та активності учнів, гармонійне та всебічне виховання особистості.

Привертають увагу погляди на означену проблему Е. Роттердамського. У своїх працях («Похвала Глупоті», «Розмови за просто») вчений глибоко проаналізував людське буття і зробив акцент саме на внутрішньому світі особистості: її міркуваннях, поглядах. На думку Е. Роттердамського, кожна людина має бути добропорядною. Прикладом мають бути батьки. Нам імпонують міркування Е. Роттердамського про те, що розвиток особистості залежить від її виховання. Батьки та педагоги мають зрозуміти і пояснити молодій людині, що в ній закладена велика сила від природи, і ця сила може проявитися в думці, в слові, волі, у добрих справах. Гуманне виховання має розпочинатися з пізнання людиною самої себе [15, 8].

Інтерес для нашого дослідження представляють погляди Ж.-Ж. Руссо про сутність відношення та його зв'язок з процесом виховання. Вчений наголошував на тому, що «виховання людини починається з його народження; вона ще не говорить, ще не слухає, але вже вчиться. Досвід передре навчанню». Ж.-Ж. Руссо у праці «Еміль, або про виховання» категорично виступав проти примусу дитини до навчання [19]. Навчальний процес, на його думку, є самостійною діяльністю дитини під контролем вихователя. Ж.-Ж. Руссо розробив концепцію, яка ґрунтується на довірі та любові до дитини, заперечуючи педантизм. Нова гуманістична теорія, запропонована вченим, викликала в суспільстві величезний інтерес, адже містила погляди на виховання гуманних почуттів, «істинної людяності». Ж.-Ж. Руссо вважав, що такі якості людини як справедливість, доброта та милосердя є вродженими рисами характеру.

Для творів філософів Нового часу характерним є пошук справжньої людини через боротьбу з ідолами того періоду. Особливий інтерес у контексті нашого дослідження представляють вчення про людину у філософії І. Канта, в якому акцент зроблений на моральному характері у сутності людини. Вчинки людини, на думку І. Канта, підпорядковані законам практичного розуму, тобто моральним законам. Учений особливо наголошує, що людині слід поводитися з іншими так, як вона хотіла б, щоб вони поводитися з нею, бо людина своїми вчинками формує спосіб дії інших і створює форму, характер взаємовідношень [13].

Особливий інтерес для нашого дослідження має думка Г. Гегеля щодо необхідності виховання гуманістично-спрямованої, високоморальної особистості. Вчений наголошував, що: «Педагогіка – це мистецтво творення моральних особистостей; вона розглядає людину як природну істоту й показує шлях, йдучи яким, вона знову народжується, а її первинна природа перероджується в іншу, духовну природу таким чином, що це духовне стає у ній звичкою» [11, 1-7].

Заслуговують на увагу дослідження сутності людини за Л. Фейербахом. Для вченого суб'єктом дослідження є реальна цілісна людина в єдності її тілесних і духовних якостей, яка має здатність споглядати і мислити. А найважливішою узагальненою характеристикою антропологічних властивостей «природи людини», її тілесності, розуму, волі, «серця», суб'єкта, на думку вченого, є чуттєвість.

Інтерес для нашого дослідження представляють погляди М. Бердяєва на сутність людини, яку він розглядав як духовну істоту, сутність і глибина якої обумовлюється рівнем її свободи [12, 10; 16].

Свобода, мужність, розуміння тісно пов'язані з гуманізмом. М. Гайдеггер визначав людину як єдине живе творіння природи, яке може вчинити злочин у прямому сенсі цього слова, тобто порушити норми моралі. Мислитель вважає, що моральні проблеми постають більш гостро, якщо дії людини суперечать суспільно прийнятим моральним вимогам. Головне завдання особистості полягає у тому, аби вона своїми діями сприяла утвердженню гуманних цінностей і традицій [22].

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
2. Андреева И.Н. Антология по истории и теории социальной педагогики / И.Н. Андреева. – М.: Академия, 2001. – 176 с.
3. Андрійчук О.Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Андрійчук Ольга Ярославівна; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 19 с.
4. Андрущенко В.П. Науковість, формування патріота та громадянина – основні тенденції трансформації гуманітарної освіти в Україні / В. П. Андрущенко // Гуманітарна освіта: досвід і проблеми. – 1999. – 256 с.
5. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М.: Мысль, 1988. – 253 с.
6. Аносов І.П. Антропологічний підхід до процесу виховання як фактор гармонійного розвитку особистості / І. П. Аносов, М. В. Елькін // Теоретичні основи сучасної педагогіки та освіти. – 2013. – Вип. 29. – С. 119 – 124.
7. Антоненко Т.Л. Виховання у підлітків культури почуттів засобами мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Антоненко Тетяна Леонардівна. – Харків, 1994. – 21 с.
8. Аристотель. Сочинения: [в 4 т.] / [пер. с древнегреч.; общ. ред. А. И. Доватура]. – М.: Мысль, 1983. – Т. 4. – 830 с.
9. Бех І.Д. Виховання особистості: [в 3 кн.] / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 3: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 272 с.
10. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11–17.
11. Глазачев С.Н. Методологические аспекты создания педагогики толерантности / С.Н. Глазачев, О.С. Анисимова // Культура мира и толерантность в стратегии открытого образования: сб. материалов II научно-практ. конф., 2002. – Ставрополь, 2002. – С. 12–18.
12. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
13. Кант И. Критика чистого разума / [пер. с нем. Н. Лосского сверен и отредактирован Ц.Г. Арзаканяном и М.И. Иткиным; примеч. Ц.Г. Арзаканяна]. – М.: Мысль, 1994. – 591 с.

14. Клименюк Н.В. Виховання гуманності у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Клименюк Наталія Василівна; Херсонський державний університет. – Херсон, 2007. – 19 с.
15. Мечников И.И. Этюды о природе человека / И.И. Мечников. – М.: Директ-Медиа, 2014. – 244 с.
16. Німецька класична філософія і марксизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sophia.nau.edu.ua/2010-07-29-11-48-45/2010-07-29-11-51-27/195->
17. Подласый И.П. Продуктивная педагогика: книга для учителя / И.П. Подласый. – М.: Народное образование, 2003. – 496 с.
18. Психология старости и старения: хрестоматия: учеб. пособие для студ. психол. фак. высш. учеб. заведений / [сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидере]. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 416 с.
19. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или о воспитании: Избранные сочинения / Ж.-Ж. Руссо. – М.: Гослитиздат, 1961. – 615 с.
20. Сманцер А.П. Гуманизация педагогического процесса / А.П. Сманцер. – Мн.: Бестпринт. – 2005. – 326 с.
21. Столяренко О.В. Виховання гуманності у підлітків в позакласній роботі з народознавства / О.В. Столяренко // Нові технології виховання. – 1995. – С.85–91.
22. Хайдеггер М. Статьи и работы разных лет / [пер. с нем.; сост. и вступ. ст. А.В. Михайлова]. – М.: Гнозис, 1993. – 464 с.

КОЛОБОРАТИВНІ ВМІННЯ ХХІ СТОЛІТТЯ В РЕТРОСПЕКТИВІ ПОГЛЯДІВ АНТОНА МАКАРЕНКА

*Курашов В.В.
Полтава, Україна*

Сучасний світ, непередбачуваний і мінливий, з невинним технологічним розвитком і безпомічністю в швидкому подоланні економічних криз і пандемій, потребує від людей уміння співпрацювати з іншими для вирішення нагальних проблем. Своєчасними й актуальними видаються визначені міжнародною освітньою спільнотою рамки компетентностей ХХІ століття, серед яких виокремлені колаборативні здатності (уміння до співпраці з іншими) як ключові уміння для успішного життя в майбутньому. Важливими для педагогічної громадськості є питання, пов'язані з окресленням шляхів формування цих умінь в учнів. У цьому аспекті неперевершеним є досвід Антона Макаренка. Можемо стверджувати, що в процесі трудової співпраці і реалізовувалася дивовижна особистісна метаморфоза вихованців колонії, які в подальшому стали управлінцями виробництва, активними трудівниками в різних галузях народного господарства.

Завданням нашого дослідження є проаналізувати досвід А. Макаренка в аспекті нагальної потреби формування колаборативних умінь в сучасних школярів.

Відповідно поглядів американських науковців, колаборація (співпраця) визначається як уміння співпрацювати з іншими, виявляти (демонструвати)